

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Kåre Jacobsen:
"Skandsebakken" ved
Blaker Skanse og "vår
gode hjelper"

Kristian Lieungh:
Oppvekst på Melvold i
Frogner i mellom-
krigstida, del 23:
Flyttingen ut av det
gamle huset og de første
radiosendingene

Kari Torp Manengen:
Gardshistorien for Berg
– Del 2

Andreas Holmsen:
Gardshistorie etter 1647

**Kirkegårdsdag ved
Frogner kirker**

Pilgrimsmarsj

**Meld deg på kurs i
lokalhistorie!**

1952 - 2002
50 år

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

Vi har lagt en travel sommer bak oss. Dagene blir kortere, og for de fleste av oss betyr det at vi tilbringer mer tid innendørs. I historielaget tar vi konsekvensen av det, og inviterer til fem kvelder med kurs i lokalhistorie. Første samling er allerede torsdag 31. oktober, og da presenterer Fredrik Bjørge oss for middelalderhistorien i Sørum. Du kan lese mer om dette lokalhistoriske kurstilbudet i dette nummeret av Sørum-Speilet.

Også denne sommeren har vi hatt de tradisjonelle rusleturene: til bygdeborgen på Farshatten, til dyregravene i kommuneskogen i Blaker og til verkstedene på Gamle Hvam. I tillegg har vi fulgt opp med en ny pilgrimsmarsj fra Frogner til Ullensaker og en kirkegårdsdag siste torsdag i august, i år på Frogner – neste år i Blaker.

Allerede nå kan vi offentliggjøre tur-programmet for neste år. Nytt av året er at vi vil invitere våre medlemmer med en tur til vår vennskapskommune Kjellerup på Jylland. Les mer om dette i *neste* utgave av Sørum-Speilet.

Vi kan glede oss over at medlemstallet er økt med 20% i 2002. Vi kommer til å passere 360 betalende medlemmer, og er dermed det største historielaget på Romerike. Det er hyggelig å kunne notere seg slikt når en fyller 50.

Jubiléet markerer vi også med utgivelsen av ei bok. Våre medlemmer kjenner allerede Kristian Lieunghs minner fra sin oppvekst på Melvold. Nå kommer et redigert utdrag av denne minneoppgaven i bokform sammen med 100 bilder fra Frogner i det 20. århundre. "Minner fra Frogner. Oppvekst på Romerike i mellomkrigstida" har vi satt som tittel på boka. Den vil koste 375 kroner, og kjøper du fire får du ei bok til gratis. (Kr. 1.500,- for fem bøker; dvs. kr. 300,- pr. bok.) Det blir flotte julegaver til den oppvoksende slekt!

Den første artikkelen i dette Sørum-Speilet forteller om hvordan en iherdig slektsgransker i sitt søk etter etterkommerne etter en innvandret tysk bergmann på Kongsberg kommer til et guttebarn født utenfor ekteskap og sporer opp farens bosted til Skansebakken i Blaker, hvor han får god hjelp til å identifisere hvor plassen lå. God lesning!

“Skandsebakken” ved Blaker Skanse - og “vår gode hjelper”

Den lille plassen Skansebakken, også kalt Festningsbakken og i senere år bare Bakken, hadde historisk verdi for Blaker. Og stedet var gammelt. En beskrivelse fra 1764 av Blaker Skanse betegner stedet Skansebakken som “en på terrenget nede ved Glommen beliggende ringe husmannsplass”. På en gammel karttegning av Den Fredrikshaldske Kongevej fra Sørum ned til det gamle ferjestedet over til Blaker, er avtegnet beliggenheten til Blaker Skanse. Og tett ved skansen og rett opp for ferjeleiet på elvas østside, med åpen utsikt og kontroll med trafikken over ferjeleiet, lå Skandsebakken som et av de få stedene som karttegneren dengang fant var interessant å merke av på kartet. I arkivet hos Riksarkivaren i Oslo finnes mer enn 40 slides, oppfotografert fra gamle tegninger av Blaker Skanse fra 1744 og framover, både av situasjonsplaner og bygninger. Skansebakken er ikke avmerket på noen av tegningene.

Bakgrunnstoff om Skansebakken

Arne Olsen Toreid bygde husene på Skansebakken for å starte markenteri. Han ventet lenge på skjenkebevilling, og tok i vente-tiden til å selge “et glass brennevin til nødtørftighet” til festningens soldater og til arbeiderne på festningen (de siste var fanger/tvangsarbeidere satt til å bygge opp Blaker Skanse). Amtet hadde i 1759 gitt Arne Olsen Toreid forsikring om at han ikke skulle forfølges rettslig for sin skjenkevirksomhet i forkant av en bevilling, men futen stevnet ham. Kommandant Rømer på festningen støttet Toreid og ba om at han skulle fritas for bøter. Og tingboka viser også at han ikke fikk bot. Men skjenkebevilling ble ikke gitt, og Toreid flyttet fra Skansebakken.

Det ble flere ganger søkt bevilling for gjestgiveri på plassen Bakken ved Blakersund, men avslått, frykten var tilstede for hva brennevinshandelen kunne føre med seg. Futen skrev påtegning på søknaden i 1839 at i tett tåke eller storm turde ingen sette over Blakersundet av frykt for å drive

inn i fossen nedenfor. De reisende måtte da ta inn på gjestgiveriene, Kjølstad på østsiden eller Nordli på vestsiden eller på gårdene nær ferjeleiet. Futen medgikk at gjestgiveri på Bakken kunne være nyttig, men motargumenterte: “Gjestgiveriet ville formentlig gi anledning til brennevinsdrikk, så sundmennene og andre kunne bli beskjent og bli årsak til store ulykker ved oversettingen. Og ved et så farlig sundsted, hvor det sannelig er nødvendig at sundfolkene er edrue, bør visst ikke tilstedes utvalg av brennevin”. Det ble ikke gjestgiveri på Skansebakken.

Ingen av de senere beboere av (Skanse)Bakken har eiet stedet. Plassen Bakken ble skyldsatt i 1864, kjøper var landhandler og baker Otto Mathias Bugge. Han solgte i 1887 sine eiendommer til C. Harstad, som i 1893 solgte videre til Andreas Helgesen Fossberg og navnet Bakken ble endret til Solheim, som det fortsatt heter. Fossbergs arvinger solgte i 1914 til distriktsveterinær Ole Fretheim. Både Bugge, Harstad og Fossberg har latt leieboerne på Bakken fortsatt bo på plassen.

Beboere på Skansebakken

I 1801 bor enka Mari Kristensdatter der med sine 6 barn, hennes mann Hans Torsen var død i 1796. Deres yngste sønn Gulbrand Hansen f. 1793 fikk yngstedatter Karen Gulbrandsdatter f. 1833, som i 1866 ble gift med Martin Engebretsen f. 1842. Martin var sønn av Engebreth Thomassen på “Malerstuen”, plassen Lillo under gården Kjølstad. Denne forbindelsen mellom folk fra Skansebakken og Malerstuen kan ha vært årsaken til at Engebreths eldste sønn Ole Engebretsen f. 1831 bodde på plassen Bakken allerede ved en skyldsetting av plassen i 1864, etter at Skansebakken hadde ligget øde i lang tid etter 1830.

Ole Engebretsen hadde som 22-åring giftet seg med 33-årige Randi Nilsdatter Bakken fra plassen Størsrudtangen i Sørum. De hadde fått 2 barn sammen: Hans Olsen f. 7.11.1853, og Maren Olsdatter f. 20.3.1860. Den 31.12.1865 bor de på plassen Bakken, Ole er 34 år, husmann med jord og

jernbanearbeider, og Randi er blitt 46 år, Hans er 12, og Maren er 4 år. De har en utsæd på 1 ½ tønne poteter. Den 31.12.1875 bor de fortsatt på Bakken, dyrker 1 ¼ tønne poteter og 1/20 mål andre rotfrukter. Ole driver med “pålæsning af jernbanevogner og dagarbeide”, dattera Maren er 15 år og hjelper foreldrene. Sønnen Hans ville vært 22 år, men finnes ikke på Bakken i 1875, og det har for oss vært umulig å oppspore hans videre skjebne. I 1900 bor Ole Engebretsen Bakken fortsatt på plassen Bakken som jernbanepensjonert enkemann. Kona Randi er død, og Ole bor fortsatt på Bakken til sin død 11.11.1905.

Vår interesse for Blaker-historie vekkes

Den fant vi når et guttebarn ble døpt August Eugenius Engebretsen i Vestre Aker kirke i Kristiania den 21.2.1866. Barnet var født utenfor ekteskap og morens adresse angitt som Moløkken. Den gang trodde vi at stedet Moløkken også lå nær Blaker eller innenfor Aurskog kommune. Senere fant vi ut at Moløkken var et sted under Bjølsen gård som den gang lå i Aker kommune. Barnets far var angitt som gift mand gaardbruger Ole Ingebretsen fra Blakjer Station. Vår utfordring var å kunne klargjøre hva som lå bak denne ukjente del av vår slektshistorie. Det pirret også at presten hadde påtegnet kirkeboka den 15.11.1866: “Farsskap er bekræftet af Barnefaderens Hustru Randi Nilsdatter Bakken”. Hele 9 måneder etter dåpen står Randi fram for presten og bekrefter at hennes 11 år yngre mann Ole er far til gutten August født og døpt i Aker. Ei tøff 46-årig Randi som ville ha sannheten fram.

Vår “gode hjelper” Odd Skullerud

Vi måtte besøke Blaker for å avklare mystikken rundt ei slektshistorie ingen i vår familie noen gang hadde hørt et ord om, og 26.10.1999 var vi på vei for å finne personlige kontakter. Via Fetsund til Sørumsand hvor min kone har arbeidet som helsesøster. Vår erfaring med lokalhistoriske

søk er å starte med kommunens tekniske etat for å finne gamle kommunale kart. Ingen gamle kart viste hvor det gamle Skansebakken hadde ligget, vi fikk kopi av et detaljert nyere kart som hjalp oss videre, og på våre spørsmål ble vi anbefalt å starte vårt søk med en prat med “vaktmesteren på skolen” på festningen Blaker Skanse. Han var blid og luttet øre, kunne mye om lokalhistorie, men måtte melde pass om kjennskap til Skansebakken. “Kjør oppover bakkene til Odd Skulleruds gård!” var hans anbefaling.

Den svingete veien førte oss til en gård hvor to eldre brødre tok smilende imot oss. Det varte ikke lenge før vi skjønnte at vi så raskt hadde skutt “gullfuglen”, og at vi fra da av fikk enda to nye venner som kunne hjelpe. Odd Skullerud var da 80 år, men jeg skjønnte fort at alder ikke er noen svekkelse for kunnskap om lokalhistoria. Jeg var så heldig at jeg på forhånd hadde satt meg inn i lokale forhold gjennom å studere bygdebøkene, det hjalp når vi skulle følge med i flommen av lokal historie som strømmet over oss. Odd mente at det gikk an å finne stedet hvor Skansebakken hadde ligget. Før vi dro hjem var vi enig om at vi fikk følge opp med et senere besøk. I mellomtida foret Odd oss via post med kopier og skriftlig informasjon vi kunne få bruk for til vår historie.

Vi fant tomte til den gamle Skansebakken

Den 18.11.1999 ankom vi på vinterens første lille nysnø på nytt besøk til Odd Skulleruds hjem i Blaker. I stua hans var samlet sammen mange bøker, kart og annet aktuelt stoff rundt vår historie, bøkene lå

Utsikt mot vest fra gamle Skansebakken.

Foto: Inger-Margrethe Engebretsen

oppslått utover to bord, og overveldet seig vi ned på to stoler, åpnet sinnet, holdt pusten, og lot all denne nye informasjon strømme inn på oss. Vi har møtt mange hjelpsomme

personer i de årene vi har arbeidet med slektshistorie, men det er så sjelden at vi i vår tid kan oppleve en så overstrømmende hjelpsomhet som vi møtte den dagen. Etter en time var vi mett til randen, og tok med oss Odd Skullerud i bilen ned til Berit Fretheim på eiendommen Solheim. Odd så utover hennes snødekte jorde, løftet stokken, strente tvers over jordet mot gjerdet til naboeiendommen Sundvold, og satte stokken ned: "Her lå huset på Bakken!".

Vi sto under et gammelt epletre som brente greinene utover minnene i den historia vi var på leit etter. Der var ingen grunnmur etter husene som ble revet før 1920, og i skråningen ned til elva var det vokst opp mye ny granskog. Mellom trærne skimtet vi Glomma nedenfor, det gamle

*Odd Skullerud på jakt etter historie.
Foto: Inger-Margrethe Engebretsen*

fergestedet Blakersund på vestsida og alle gårdene vestover på Sørumsida av elva. Naturen og idyllen var komplett på en dag med lett og kvit nysnø, og atmosfæren og minnene seig innover oss i takknemlighet over at vi fant fram til stedet hvor Ole Engebretsen Bakken hadde bodd. Å oppspore et siste foto av huset på Bakken regner vi nesten som umulig, heller ikke foto av familien som bodde på Bakken. Odd Skullerud fant et gammelt utvisket amatørfoto som er tatt fra Sørumsida over elva mot Blaker. I fronten et stabbur på Skullerud gård, og over elva oppå elvebanken skimtet vi konturene av huset på Bakken. For å sikre at dette kan sees har jeg med blyant trukket opp konturene av huset. Kanskje kan det hos en Blaker-familie finnes et gammelt foto av Bakken, og for historias skyld bør disse kontakte historielaget.

Blaker Jernbanestasjon

Vår neste stopp var ved jernbanestasjonen, ubetjent etter 1969. Ole Engebretsen Bakken hadde fått arbeide på pakkhuset på den nye jernbanestasjonen i Blaker som åpnet i 1862. Han har gjennom årene vært betegnet

både som "pålesser", portør, og stasjonsbetjent. Med Blaker Stasjons store trafikk av varer, spesielt tømmer og korn, har Ole vært fullt engasjert.

Denne kopi av et gammelt foto fra togstasjonen ca. 1900 viser mellom sporene den gamle hånddrevne pensen som førte godsvognene fra spor 2 over til spor 3 og gjennom pakkhuset for av- og pålesing. Til høyre ved spor 3 ei rampe som var knyttet til en langgang hvor levende dyr kunne gå på eller av dyrevogner. Ved enden av togplattformen står det gamle vannpumpehuset som betjente damplokomotivene. Kopien av foto har jeg kjøpt av Sørum kommunes fotosamling til bruk i denne slektshistoria.

Vår siste stopp var fotosamlingen på biblioteket i Sørumsand. Også der hadde Odd Skullerud vært en av drivkreftene, samtidig som han stadig er aktiv i historielaget. Og bare på en dag hadde vi samlet mye verdifull historie. Uten hjelp av Odd Skullerud ville vi ikke kommet så langt som vi gjorde og vi er ham stor takk skyldig.

Hva skjedde med gutten August?

Han reiste med sin mor tilbake til hennes hjemsted i Kongsberg, vokste opp der, stiftet egen familie, fikk 6 barn og 12 barnebarn. Den slektshistorie som er utarbeidet dreier seg vesentlig om en gammel Kongsbergslekt fra gruvetiden i sølvverket. Historia vi fant i Blaker er lagt inn som del av slektshistorieboka.

Slektninger i Blaker?

Vi vet at Ole Engebretsens datter, Maren Olsdatter f. 20.3.1860, ble gift 1883 med Karl Johan Pedersen Dybdalen f. 1856 i Dybdalen under gården Krogstad i Blaker. Han arbeidet også ved jernbanen, og de bodde først på Bakken, senere på Fosshaugen. Vi kjenner navn på disse barna: Hans Peter f. 1883-d. 1884, Hans Oskar f. 1885, Karen Elisabeth f. 1888, Ragna

Mathilde f. 1891 og Inga Randine f. 1894. Det hender for slektsgranskere at “folk går opp i røyk”, og det har hele denne familien gjort for meg etter 1894. Intet notat om utflytting, fraværende i folketelling 1900, tomt søk i alle nabokommuner og større jernbanebyer, fraværende i emigrantlister fra Kristiania. Trolig har denne familien heller ikke fått greie på at Maren hadde en halvbror August, like lite som slekt i Kongsberg har visst om mulig slekt i Blaker. Og eventuell etterslekt vet derfor ingenting.

Forfatter K. Jacobsen og Odd i dyp samtale. Fotograf: Inger-Margrethe Engebretsen.

Viktig lærdom for oss! - og for deg ?

1. Ter vi oss pent kan vi fortsatt finne ivrige sjeler som kan hjelpe i vanskelig søk etter slekt.
2. Selv om en person i slekta er “født utenfor ekteskap” er det like viktig å få fram slektskapet og sannheten i historia.
3. Heldigvis hører vi nå ikke lengre det gamle stygge ordet “lausonge”, det har nok før i tida skapt mang en fortvilet situasjon hos ei ung mor.
4. Vårt samfunn har i stedet fått et nytt og godt begrep i “**alenemor**”, som i dag avkrever høy respekt for den store innsats, det slit og de problemer en ung mor står overfor når hun ensom må fostre og bygge framtid for barnet sitt. Det er August og hans mor gode eksempler på.

Kilder:
Odd Skullerud, Blaker: Kopier og fotos fra lokalhistorie om Blaker.
Eyvind Lillevold: Aurskog og Blaker, bind I, II, og III, bygdebok.
Kåre Jacobsen, Langhus: Slektsboka “Understiger Adam Fischer - og en av Adam Fischers etterslektsgreiner i Kongsberg, fram til idag.” (kun tilgjengelig for egen slekt).
Slektsboka inneholder også slektshistorier om Modellsnekkerformann Halvor Halvorsen ved Porsgrunn mek. Verksted, om jernbanebetjent Ole Engebretsen Bakken i Blaker, og kort vurdering rundt den uløste ridderslekta Brackel med røtter fra Westfalen i Tyskland.

Kåre Jacobsen

Gardshistorie for Berg – del 2

Etter 1801 har det skjedd svært mye med eiendomsforholdene på Berg, og jeg skal prøve å fortelle litt om det, bruk for bruk.

Gardsnr. 16, br. 1 og 2

Det er dette bruket Peder Larsen Berg brukte i 1801, og som han også eide. I 1809 overdro han garden til Lars Pedersen Berg. Skjøtet er datert 29. desember 1809. Den gamle skylden var 18 ¼ lispund Tunge. I 1825 utstedte Lars Pedersen en ”obligation til Norges Bank for 100 Spd mod 2. Prioritet i 18 ¼ Lpd Tunge”, dvs. i Berg. Men så må Lars Pedersen ha over-dratt en liten part av sin eiendom til eieren av løbenr. 38, for i 1836 er skylden satt til ”17 ¼ lispund Tunge”, for Lars Pedersen’s eiendom. I matrikkelen av 1838 står P. Christiansens Enke som eier av løbenr. 37b, skyld 1 lispd.

I 1836 ble det holdt en registreringsforretning etter Dorte Torgersdatter Berg, og denne forteller oss hva som fantes av husgeråd, gårdsredskaper og dyr på løbenr. 37a:

I stuen: 1 viserur i kiste (?), 1 melkeskap (?), 1 framskap, 1 rødmalt bord, 1 sofa-benk, 1 kistebenk, 1 toetasjes kakkelovn, 1 hengeskapp, 7 ... trestoler.

I kjøkkenet: 1 gl. Skap, 1 gl. Bord med krakk, to skamler, 1 stor gryte, 1 mindre gryte, 1 liten gryte, 1 kaffekjele, 1 ildtang, 4 steintallerkner og 1 steinfat, 1 gl. blikk..., 1 vann..., 1 vannbøtte og 2 koller, 1 steikepanne, 1 steikerist, 1 melkar og 1 saltkar, 4 trau, 4 trefat, 1 skinnfell, 2 ”totoxer” og 1 ”hugøll”, 2 strielaken, 1 pute, 1 hammer og 1 hovtang.

På loftet: 1 malt bord, to stoler, tre sauesakser, 1 hekle, 3 dokker, 1 gl. sengested, 1 gl. ridesadel og 1 kirkesæle.

På boden: 1 håndkvern, 1 liten melbøle, 1 gl. kar, 2 kornbøler, 1 liten kiste, 1 større kiste, 1 holk med lokk, 3 gl. kar, 2 gl. holker, 3 gl. ..., 1 saltbalje, 2 ”korn-saal”, 2 ... saueskinn, en del bust og tagl, 1 sålaup, 3 kornsekker.

I bryggerhuset: 1 takke med bakstegang, 1 bord med krak, 1 gl. skap, en del fed

Lin, 1 vev med tilbehør, 1 smørkjerne, 1 melkeflaske.

Gaardsredskap: 1 spiss-slede, ..., 1 bordslede med ..., 1 velt ..., 1 jernakset arbeidsvogn, 1 arbeidskjerre, 1 plog, i harv, 1 par ..., 2 høysleder, 1 møkkslede, 1 treskodd bordslede med drag, 2 arbeids... med tilbehør, 2 tømmerlenker, 1 jernstav, 1 spade, 1 skjærkiste med kniv (?).

Creatur: 1 blakk hest, 17 år gl., 1 brun føle 2 ½ år, 1 ku kalt Løkke og 1 kalt Flekkeros, 1 gris, 1 vårkalv, 4 voksne sauer, 1 ... sau, 1 purke, 2 vågriser.

I tillegg til dette får vi vite at høyavlingen ble verdsatt til 20 dlr., havreavlingen til 35 dlr., byggavlingen til 20 dlr., rugavlingen til 12 dlr. Og erteavlingen til 10 daler.

Enkemannen Lars Pedersen ytret ønske om at det registrerte løsøre ble delt "in natura", og videre ønsket han eiendomsretten til Berg, løbenr. 37a, for takstsummen, 900 speciedaler. Hans ønsker ble imøtekommet. Skiftet etter Dothe Torgersdatter ble avsluttet den 18. juli 1837.

Fra 1836 og tyve år framover forpliktet eierne av Berg seg til å holde en tjenestehest for Ullensagerske Eskadron; og det på egen bekostning. Dette ble ordnet slik at John Anderson Berg eller den som eide eller brukte hans fjerdedel av Berg skulle ha hesten i 5 år, og så skulle Lars Pedersen Berg eller den som eide eller brukte hans fjerdedel av Berg ha hesten i 5 år, og så skulle så enken Madame Christiansen eller den som eide eller brukte hennes halvdel av Berg ha hesten i 10 år. Lars Pedersen hadde da tjenestehesten fra 1841 – 46.

I 1848 solgte Lars Pedersen eiendommen til datteren Kari Larsdatter Berg for 1.300 Spd. Hun var da ugift. Men i 1850 giftet hun seg med Ole Jensen Hoel og sammen utvidet de eiendommen. Innen 1864 var de eiere av løbenr. 39, 38a, 37b og det opprinnelige 37a. Dette var da ¾ av hele Berg!

Berg, nyt matr. No 15, løbenr. 38.

Dette tilsvarende gårdnr. 16, bruksnr. 1 (38d), 2 (38a), 3 (38e,c²), 4 (38b,

c¹). Her bodde Fredrik Nannestad i 1801. I 1836 og 1838 eies dette bruket av P. Christiansens Enke. Den gamle skylden på dette bruket var 1 skp 12 ½ lispd Tunge. I tillegg til løbeno. 38 tilhørte løbeno 37b også Madame Christiansen. Omkring 1840 må enken ha solgt eiendommen sin til en løytnant Colbjørnsen, for 1843 (18. november) ble et skjøte utstedt til lensmann Wennevold fra lnt. Colbjørnsen. Kjøpesummen var på 2100 speciedaler. (Les om Wennevold i bygdebøkene. Han ble avskjediget fra stillingen.) Den 15. mars 1849 ble det foretatt en skylddeling over løbeno. 38b og den 22.05. s.å. ble det utstedt skjøte fra P. Wennevold til Nils Andersen Berg paa løbeno. 38b for 250 Spd. Denne lille parten av Berg fikk en skyld på 22 skilling og ble kalt Bergs-bakken. I 1856 ble det foretatt skifte etter Nils Andersen Bergsbakken og løbeno. 38b ble utlagt Gunerius Nielsen for 400 Spd.

Paul Wennevold solgte Berg, løbeno. 38a i 1850 til Casper Christiansen Berg for 3.600 Spd. Og i 1854 blir skjøte utstedt fra C. Christiansen Berg til Ole Theodor Danielsen Wægger for 3.800 Spd, som så selger eiendommen sin til Ole Paulsen for 2.400 Spd. (Disse personene vet jeg ikke så mye om.)

I 1864 døde Ole Paulsen Berg, og det ble avholdt auksjon over eiendommen hans, løbeno 38a og 37a1 (det før nevnte 37b?). Ny skyld 1 daler, 2 ort og 13 skilling. Tilslaget fikk Ole Jensen Berg for 2.100 Spd! Auksjons-skjøte ble først utstedt i 1873.

I 1855 ble det også avholdt en skylddelingsforretning på Berg, over løbeno. 38c, og skjøte på dette løbeno. ble utstedt 21.11. 1856 fra Ole Theodor Danielsen Wægger til John Andersen Berg for 1.400 Spd.

Berg, nyt matr. No 15, løbeno. 39.

Dette tilsvarende nåværende gårdnr. 16, br.nr. 1. Denne eiendommen vet jeg ikke så mye om (ennå). Men jeg tror at Povel Bergs enke Mari hadde denne eiendommen inntil 1795. Da overdrog hun den lille plassen sin til svigersønnen Jacob Jacobsen. Han var gift med Marie Povelstdatter, søster til Hellich

Poulsen (Paulsen, Povelsen, Poulsen, samme navn skrevet på forskjellige måter).

I 1801 står Jacob Jacobsen oppført som husmann med jord og dragon. Hustruen, svigermoren og barna Anne, 4 år og Paul, 2 år, utgjorde resten av familien. Av dette må en kunne anta at Jacob Jacobsen leide bort småbruket sitt. Jeg tror det var Anders Madsen som leide løbeno. 39, fordi det i folketellingen av 1801 står at Anders Madsen bruker eiendoms plass.

Den gamle skylden til dette bruket var 2 ½ lispd. Og den nye (etter 1838-matrikelen) 1 ort 22 skilling. Det vil si at løbeno. 39 utgjorde ca. 3/100 eller 3 % av hele Berg.

Jacob Jacobsen døde tidlig og hustruen Mari giftet seg med Anders Johannesen. Han var trolig husmann på Borgen før han kom til Berg, og hadde også vært gift og hadde flere barn. A. Johannesen døde i 1832 og Mari Pauls-datter den 2. februar 1849. Hennes arvinger solgte da småbruket til Kari Larsdatter Berg og John Andersen Berg, slik at de skulle eie halvparten hver. Kjøpesummen var 530 Spd. Kjøperne skulle overta arvingenes gjeld og forpliktet seg til å betale Hans Iversen Skea 100 Spd. og Gudbrand Asak 50 Spd. Arvingene overlot til gårdbruker A. Nielsen Asak å selge gårdparten Berg for seg, men selvfølgelig skulle handelen foregå slik det var best tjenlig for arvingene. Skjøtet er datert 14.04. 1849.

I 1856 solgte John Andersen Berg sin halvpart i løbeno. 39 til Ole Jensen Berg, Karis ektemann. Kjøpesummen var 285 Spd. Ole Jensen betalte 210 Spd. kontant og overtok gjeld for resten, 75 Spd. Dermed var også denne parten av Berg i Kari Larsdatters og Ole Jensens eie.

Berg, nyt matr. No 15, løbeno. 40.

Dette tilsvarer nåværende gårdsnr. 16, br.nr. 4 (40a, 38b, 38c). Dette løbeno. har jeg ikke studert så nøye, fordi jeg har tenkt på dette som en egen gård og med en annen slekt som eier. Men etter hvert som jeg nå prøver å nøste noen tråder, går det opp for meg at jeg også burde ha innhentet flere opplysninger om denne parten av Berg.

I 1801 bodde Ole Knudsen og hans familie her. Og det er rimelig å anta at hans datter, Inger, overtok eiendommen. I 1833 overtok sønnen John Andersen Berg gården for 800 Spd. Det var etter hans mors død.

I tillegg til løbeno. 40a (ny skyld 2 daler, 1 ort, 6 skilling), hører også løbeno. 38b til denne gården i dag. Dette stykket ble ervervet i 1849. I 1855 ble det avholdt en skylddelingsforretning over løbeno. 38c og skjøte på dette no. Ble utstedt 21.11. 1856 fra Ole Teodor Danielsen til John Andersen Berg for 1.400 Spd. I 1887 står Anders og Kristian Jonsson oppført som eiere av Berg, br.nr. 4.

Berg, bruksnr. 1, 2 og 3

I 1865 hørte husmannsplassene Gunhildrud (løbeno 40b, 38c og 38e) og Bergsbakken inn under br.nr. 4, men i 1875 ser det ut til at Gunhildrud tilhører Ole Jensen Berg, Gunhildrud har g.nr. 16, br.nr. 3.

Husdyr, udsæd og avling på Berg

Tabell 1 Husdyrhold

1666 Hele Berg Eier: Olle

4 hester, 16 storfe, 10 sauer

1723 Hele Berg Eiere: Christopher og Lars

5 hester, 28 storfe, 16 sauer

1836 No 37a og 37b Eier Lars Pedersen

2 hester 3 storfe, 5 sauer, 4 griser

1865 No 38a, 39 Eier: Ole Jensen

4 hester, 14 storfe, 9 sauer, 3 griser

1875 No 38a, 39 og Gunholdrud Eier: Ole Jensen

5 hester, 18 storfe, 12 sauer 2 griser

Til denne oversikten må bemerkes at Lars Pedersen eide ¼ av Berg i 1836, mens hans svigersønn i 1865 eide ¾ (omtrent) av Berg.

Tabell 2 Utsæd/avling

1666 Blandkorn 2/10

Havre 9/36 ¼

Hommelkorn 1/16 / 5/8

1723 Blandkorn 5/20

Havre 18/52

1865 Havre 20/-

Hvete 1

1875
Rug 1
Bygg 4
Erter 1
Poteter 15
Havre 23/-
Hvete ½
Rug 1 ½
Bygg 4 ½
Erter 1 ¼
Vikker 1/16
Gras 200
Poteter 8

All utsæd og avling er oppgitt i timer, unntatt gras, som er oppgitt i skålpund. Avlingene i 1666 og 1723 er beregnet på grunnlag av tienden. For årene 1865 og 1875 er det bare oppgitt utsæden. Med blandkorn menes oftest en blanding av bygg og havre.

På Østlandet var hommelkorn en betegnelse for både hvete, rug, skalløst bygg og erter. Opplysningene for 1865 og 1975 er hentet fra folketellingene som ble foretatt de årene. Også i 1900 ble det foretatt en folketelling, men den gir ikke opplysninger om husdyrhold og utsæd. Men vi får vite at det i 1900 ble sådd både korn og poteter. Dessuten holdt bonden dyr. Han hadde fjærkre og bikuber, kjøkkenhage og frukthage.

Ole Jensen Berg og Kari Larsdatter Bergs sønn Lauritz overtok gården etter foreldrene. Den 9. mars 1925 ble skjøte utstedt fra Lauritz Berg (vedtatt av hustruen) til Ole Berg, g.nr. 16, br.nr. 1, 2 og 3 for kr. 40.000,- og føderaad til selgeren og hustru Maren av årlig verdi kr. 800,-. 1.1.1960 overtok Ole og Augusta Bergs sønner Lars og Odd gården, og i dag, 2002, er det en av Lars og Odds nieser og hennes mann som eier gården. Det er Anne Margrethe Eid, f. 27.03.1956, gift 24.02.1979 med skogs-entreprenør Jan Frode Løkken, f. 23.11.1953.

Kari Torp Manengen

Denne gardshistorien for Berg avsluttes i neste nummer av Sørums-Speilet med en gjennomgang av slektene på Berg før 1940.

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 23: Flyttingen ut av det gamle huset og de første radiosendingene

Da det begynte å bli varmt i været i mai måned i 1925 måtte vi for alvor se å komme oss ut av den gamle bygningen så snart som råd var. Den måtte først rives for å få opp et nytt bygg. Det var jo naturligvis med et visst vemod vi måtte flytte ut, for det var tross alt mange gode minner knyttet til det gamle huset.

Først og fremst var det kjøkkenet som måtte flyttes. Alt som var på kjøkkenet ble flyttet til bryggerhuset. Der var det et ganske stort, men enkelt kjøkken som manglet det meste, men plassen var bra. Det store spisebordet og den lange krakken fikk også sin plass. Og i tillegg til det flere stoler, for det var mange som skulle ha sin plass rundt bordet. Det var på ingen måte noen luksus der. Gulvet var bare av grovpusset sement. Men likevel var det bra å være der.

Mot øst og gårdsplassen var døren utenfra direkte inn, og ved siden av den var det et vindu. Det var også et vindu mot nord. Til venstre innerst var døren inn til et forholdsvis lite rom med to senger for gårdsgutter. Til venstre for den døren var det vannspring og utslagsvask. I gutterommet ble det innredet en liten stue som var ganske koselig.

Det må også nevnes at det ble satt inn et stort matskap innerst til høyre i kjøkkenet. Skapet hadde jo naturligvis stått i det gamle huset. I et større rom ved siden av kjøkkenet, med inngang direkte utenfra, innredet far og mor sitt soveværelse. Det var ganske god plass der, og til og med det store klesskapet fra "gråstuen" fikk de inn bak inngangsdøren. Foran vinduet mot gårdsplassen hadde de et stort bord, og så var det sengene og noen stoler. Det ble både koselig og bra der inne.

Inngangen til annen etasje gikk gjennom en liten gang på nordsiden av veslebygningen og opp en trapp med vinkel. Der kom en opp på en smal gang med en dør

til hver side. Det største rommet var mot syd, og der ble det laget i stand et soveværelse for søstrene mine. På den andre siden av gangen var det et kjøkken, men den sommeren bodde det en ugift sveiser der. Hele annen etasje hadde tidligere vært leilighet for gifte sveiserfolk. Fra soveværelset til mine søstre var det en lav dør inn til en ganske lang og pen alkove med et lite vindu mot syd. Der hadde ungene til sveiserfolkene delvis ligget i den varme årstiden. På motsatt side mot øst var det en alkove både langs stua og kjøkkenet.

Min bror og jeg var kanskje de som fikk det mest spennende den sommeren. Vi flyttet inn i annen etasje på stabburet i en stor tom kornbinge. Bingen rakk over hele sydveggen i lengde, og vi innredet oss fint der. Vi delte bingen på midten med vegger av presenninger, og hadde vindu både mot syd og vest. Vi hadde sengene våre på hver vår side av et stort bord som stod foran sydvinduet. Kommodene våre plasserte vi på hver side av "inngangsdøren", som var en liten presenning som vi kunne dra til side for å komme inn og ut. Rundt bingen, langs ytterveggene, var det panelt opp en glatt vegg i ca. 80 cm. høyde for at kornet ikke skulle komme ut i reisverket. I det mellomrommet som var der hadde vi god plass til forskjellige ting, blant annet børsene våre. Vi hadde både hagle og salongrifle, og til og med en gammel Remington.

Dette var altså i 1925, og det var for lengst begynt å bli sendinger i radio. Min bror laget et meget enkelt krystallapparat med en kjøpt "Telefunken" høretelefon, og det apparatet hørte vi mye på. I en holder satt det en liten stift med en tynn halvstiv spiralformet tråd. Med den kunne en søke seg fram på en krystall som var festet i en holder rett imot. Var en heldig, kunne en finne et "godt" punkt på krystallen, og dersom ingen rugget på bordet der "radioen" stod, kunne en høre ganske tydelig det som ble sagt eller spilt.

En spole med mange meter svært tynn kobbertråd, som var isolert med sort lakk, var laget av et avbrukket høygaffelskaft. Spolen lå inne i en liten kasse av finér, og til

den kassen var jo også alle de andre delene til "radioapparatet" festet. Alle skruene var festet oppå apparatet sammen med holderen for krystallen og søkeren til den. På oversiden av spolen var isolasjonen skrapet av. En flatbanket tykk, stiv koppertråd med bøy på var festet til en liten skrue som stod loddrett gjennom lokket i kassen. Ved å vri på skruen kunne en føre den flate koppertråden fram og tilbake over spolen. Vi kan meget upresist kalle det en "bølgevelger". Det trengtes også både antenne og jordledning til apparatet, og disse ble koplet til oppe på lokket med kjøpte skruer.

Første gang vi hørte på denne svært enkle saken var på stabburet før vi hadde delt rommet vårt ordentlig. Jeg husker at jeg satt på en sekk full av såkorn, som stod der, og opplevet å høre "Radioorkestret" for første gang. Til å begynne med spilte de hver kveld fra klokken 19.00 til 20.00. Kapellmester Hugo Kramm var dirigent. Så fin musikk hadde jeg aldri hørt før, og jeg syntes det hele var som et uvirkelig eventyr.

Senere om sommeren lå jeg mange kvelder i sengen min og hørte radio. Det var bare noen få timers sending hver kveld, men det kunne være flere både morsomme og interessante programmer likevel. Jeg husker blant annet at det ble sendt et morsomt hørespill som het "Hans nådes testamente". Det hørespillet likte jeg godt, og jeg husker at jeg lå og smålo for meg selv. Det var selvfølgelig nyheter fra Norsk Telegrambyrå, og det var en enkel værmelding. Det var til og med et aftenkåseri fra klokken 22.00 til 22.15. Victor Mogens var en av kåsørene, og han var veldig fin å høre på. Senere ble det også sendt diverse underholdnings-program. "Lyktemannen" (Frimann Clasen) sang viser og frøken Petra Henriksen, eller bare "Petra", spilte piano til.

Etter hvert som vi kom så lang på stabburet at vi fikk innredet "rommet" vårt som vi ville, hadde vi det både fritt og bra.

Fra 1. januar 1925 begynte forresten klokken å gå til 24.00, og det var jo også uvant!

Kristian Lieungh

Gardshistorie etter 1647

Vi fortsetter her gjennomgangen av professor Andreas Holmsens middelalderhistorie for gardene i Sørum. Arbeidet ble utført under okkupasjonen med sikte på utgivelse av et tredje bind av bygdeboka.

Hval

I gammelnorsk tid var det sannsynligvis to Hvalsgårder, hvorav den ene blev nedlagt og derfor fikk navnet Hvalsødegården (g.nr. 32 br.nr. 2). Etter beliggenheten og etter uttalen og skrivemåten av navnet må en slutte at dette er så. Hvor stor den nedlagte Hvalsgården var i gammelnorsk tid, vet vi ikke, dersom den da ikke tross skrivemåten skulde være identisk med en gård Val, som gav ca. 10 øyre i landskyld til Frogner prest. Den Hvalsgården som holdt sig i bruk etter Mandauen, var på minst 13 ½ øyresbol, men kanskje heller ikke stort mer, for den var halvgård i 1577 og da vel også i gammelnorsk tid. I 1595 og 1624 skyldte Hval 1 skpd tunge, men 1647 og senere 1 ½ skpd.

Eierforhold Hval

1396 eide Bergs prebende i Hallvardskirken 2 hefselder og 2 huder i gården (d.v.s. 10 + 3 1/3 øyresbol). Det var vel helst det hele. Lå til Bergs prebende også etter den første kapitelsjordeboka (OC 49) fra 1595, og delte da skjebe med Yssi og Vølneberg (se der).

Eierforhold Hvalsødegården

Frogner prestebol fikk etter Rødeboka 1 mark penger og 2 spann smør av "Val", som altså tross skrivemåten kanskje kan være denne gården. I nyere tid lå Hvalsødegården iallfall til Sørum prestebol, som overtok godset etter det nedlagte presteembedet i Frogner. "Huall ødegardt" blev både 1575 og senere brukt under prestegården i Sørum, som det først i forrige århundre blev skilt ut fra med eget bruksnr.

Frogner

Selve Frogner har etter vissøren å dømme vært 2 fullgårder i gammelnorsk som i nyere tid. Men under Frognergårdene blir det i matriklen av 1647 og flere kongsjordebøker nevnt en ødeplass Klokkerstuen, som nok kan representere en nedlagt gård fra slutten av gammelnorsk tid (Klukarastofunni). Hvis ikke, må Klokkerstuen ha vært en husmannsplass under Frogner hvor det bodde en klokker tidligere i nyere tid (før 1647), men som så er blitt nedlagt igjen. Når navnet forekommer i ødeplasslistene fra 1652 av, er det likevel sannsynligere at vi har med en virkelige ødegård å gjøre. Klokkerstuen har satt sig merke i navnet på br.nr. 7 av Frogner søndre (Frognerstulykkja). Hvor stor selve Frognergårdene var i gammelnorsk tid, vet vi ikke. I nyere tid skyldte F. nordre 2 skpd tunge og F. søndre 1 ½ skpd.

Eierforhold

Ingen opplysninger om eierne i gammelnorsk tid, men i den eldste kongsjordeboka etter reformasjonen er begge gårdene ført op som Hamar bispegods. Hamar bispestol hadde ellers ikke noe gods så langt ute på Romerike, og det er lite trolig at den skaffet sig det i slutten av katolsk tid. Vi får nok heller regne med at dette var et gammelt bispegods, og siden vi ikke kjenner noen kirkelige småparter i gården, blir det sannsynlig at de er gitt til bispem i sin helhet og følgelig av en godseier - kanskje kongen. Krongods ved reformasjonen og ennu 1616, men før 1647 er begge gårder - ved make-skifte - kommet under Oslo hospital (oplyst i tillegg til Oslo hospitals jordebok av 1603).

Hol

Var sikkert bare en enkelt halvgård i gammelnorsk tid, for en eier som dengang hadde 1 markebol i gården, stod i nyere tid som eier av over halve skylda og hadde bygsla over hele gården. Det ene markebolet bør derfor ha vært over halvparten av skylda. i gammelnorsk tid også, så gården kom under fullgårdsgrensen (2 markebol).

Lå lenge øde etter Manndauen. Underbruk (til Skrøiver) ennu 1616, men kort etter inn i matriklen som bebodd gård. Skyld i underbrukstiden 3 skilling, senere 7 ½ lpd tunge.

Eierforhold

Efter Rødeboka hadde Frogner prestebol 4 ertogbol (1 1/3 øyresbol) i gården, mens kirken hadde 3 øyresbol og 1 hefseldebol (8 øyresbol). I nyere tid hadde kirken 4 lpd med bygsel over hele gården, mens prestebolet hadde 3 ½ lpd. Det betyr kanskje at presten etter 1390-årene hadde fått noe mer skyld i gården.

Andreas Holmsen

Kjenn din bygd i regnvær

Lørdag 7. september kom regnet. Likevel var det tilnærmet full buss da Leif Mathisen ønsket velkommen utenfor Biblioteket klokka 11.00. De siste åra har turen først gått vestover mot Frogner. Slik også i år, med avstikkere til Hammeren og funnstedet for Sørumbåten, boligfeltet på Lundermoen og næringsområdet i Ausenfjellet. Etter en tur oppom Frognerkirkene var vi også innom den nye bebyggelsen på Brusletta.

Fra Frogner gikk turen over Lindeberg til Kløfta og tilbake i Sørsum ved Refsum, forbi Asak og tilbake til riksvei 171, hvor vi svingte til venstre mot Lørenfallet igjen. Ved idrettsplassen svingte vi igjen til venstre forbi Hol, Skjea og Gjester før vi kom til Vølneberg skole, hvor Trygve Sæther tok imot med kaffe og nybakt kringle. Vi fikk en orientering om restaureringsarbeidet på gamleskolen og det nye arbeidet som nå settes i gang for å lage et lite redskapsmuseum i uthusbygningen.

Vi kom oss på bussen igjen mellom to regnbyger og satte kursen over skogen mot Rånåsfoss forbi Bognerud, Skjea, Julton og Torbjørnsrud. På Blaker var det kort stopp utenfor Skansen, hvor Odd Sars-Olsen orienterte om festningen mens vi satt i bussen. Vi tok til venstre ved Banken, forbi Haugtun, Toreid, Slora mølle og ved Staurhaugen til høyre mot Hogsetgrenda. Ved Hellne tok vi den gamle Haldenvegen over Armoen og svingte så ned mot

Kompensasjonsvegen forbi Aanerud-gårdene. Her, kunne noen fortelle, var det lagt jernbaneskiner for å frakte grus fra Armoen og ned til Mork da Tertitten ble anlagt på slutten av 1800-tallet. Vognene med sand ble trukket av hester. Det var bra at vognene var tomme når de skulle trekkes tilbake oppover mot Armoen!

Ferden gikk videre på Kompvegen, som fylkesmannen på den tida hadde kalt ”overkompensasjonsvegen”, forbi bygdeborgen i Holmselia, Krogstad og langs Varsjøen inn i Fet. Før vi kom til Fetsund tok vi imidlertid av til høyre, mot Lystadmoen. På toppen av sandtaket fikk vi en orientering om hvordan morenerygger var blitt skapt under siste istid, og noen hundre meter lenger framme fikk vi høre om klebersteinsgruvene, hvor det trolig har vært drift siden vikingetida. Historielaget planlegger en rusletur hit igjen i 2004.

Over Lydalen til Østby, hvor arbeidet med å legge vegen utenom gards-tunet nå har kommet i gang, og tilbake til utgangspunktet ved Biblioteket. Hele turen hadde tatt fire timer og et kvarter, og det virket som om både førstegangsreisende og veteraner hadde hatt det trivelig.

Det er mange historiske attraksjoner i Sørsum, og det er fint å kunne kombinere det med å se de nye utbyggingsområdene. Det er ikke mulig å se hele kommunen på fire timer, og det vi ser farer vi over med en harelabb. Derfor er det artig at ruta kan variere litt fra år til år. Den som vil gå mer i dybden, får bli med på noen av rusleturene våre.

Selv om det er historielaget som står for den tekniske gjennomføring av turen og stiller med guide og en kaffekopp underveis, er det Sørsum kommune ved Kulturkontoret som spanderer hovedkostnaden – bussen med sjåfør. Det er trolig en av de beste investeringer som gjøres for å gi nye Sørsumsokninger et første innblikk i kommunens topografi og historie. Sørsum er mer mangfoldig enn en ved første øyekast kan få inntrykk av.

Svein Sandnes

DEBATT:

Odd Skullerud stusset over karakteristikken Kristian Lieungh gav Frogner Ungdomslag i del 21 av Oppvekst på Melvold i Frogner. Som det går fram av Kristian Lieunghs tilsvar i dette nummer av Sørum-Speilet, var det nok snakk om to forskjellige foreninger.

Frogner ungdomsforening og Frogner ungdomslag

I 1920-årene var det dårlig med tilbud for ungdommen i Frogner. Til å begynne med var det et blandet sangkor, men jeg vet ikke hvor lenge det bestod. I 1930-årene var det i hvert fall et sangkor i Frogner, og det kan jo ha vært det samme koret som kanskje hadde ligget nede en tid.

I vinterhalvåret var det for det meste møte eller fest på bedehuset de fleste søndagskvelder. Noen ungdommer hadde vel sin interesse der, og det var helst jenter, men det var ikke mange. Derimot var det gutter i konfirmasjonsalderen som i mangel av noe annet å ta seg til møtte opp der for å få kaffe og julekake. For denne serveringen måtte de visst betale 25 øre. Dette foregikk etter talen omtrent midt i møtet, og folk satt i benkene sine mens denne serveringen fant sted. Fater med julekake ble da sendt innover i hver benkerad, og disse guttene passet da på å forsyne seg grovt. Kaffen ble servert på samme måtet.

Guttene var lite interessert i det som foregikk, bortsett fra det å spise julekake, og i pausen etter serveringen passet de på å gå ut, og kom naturligvis ikke inn igjen. I stedet drev de ute på gårdsplassen med mer eller mindre uskyldige fantestrekere. Det var for eksempel å slippe lufta ut av ringene på syklene som de i menigheten hadde stående utenfor. En gang husker jeg det ble fortalt at de hadde tatt en av syklene og heist den opp i flaggstanga. Disse fantestrekene ble gjort mer av kjedsomhet enn av ondskap, og først og fremst var det uttrykk for at det manglet noe fritidstilbud for de unge på Frogner. Uttrykket "et sted å være" ville vært passende.

Slik gikk det en tid, men så omtrent på midten av 1920-tallet var det noen fremmelige ungdommer som syntes at dette

var for galt. Etter diverse sammenkomster og diskusjoner besluttet de å danne en liten privat forening hvor de kunne komme sammen og hygge seg. De syntes foreningen burde ha et navn, og det ble Frogner Ungdomsforening. Foreningen var ganske liten og var ikke tilsluttet noen annen forening regionalt eller nasjonalt.

Jeg var jo bare smågutt den gang, og var alt for ung til å være med der. Det jeg skrev i del 21 av Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstiden var derfor basert på hva jeg hørte mindre eldre søsken fortelle om møtene. Disse møtene hadde foreningen fått tillatelse til å holde i et lite rom i annen etasje i skolehuset ved siden av leiligheten til Betsy Karlsen, som vasket på skolen.

Underholdningen måtte ungdommen sørge for selv. Den bestod først og fremst av morsomme og interessante stykker, og så var det gjetteleker og andre lettere ting. De diskuterte nok også forskjellige hendelser i bygda mens det ble servert kaffe og julekake. Jeg mener også å ha hørt at et av medlemmene spilte trekkspill, og at han også underholdt i blant. I det vesle rommet de hadde møtene sine var det ikke plass for dans. Hvis de en sjelden gang ønsket å ha dansefester, måtte dette i tilfelle foregå på Meierisalen.

Foreningen utgav en liten lagsavis eller et hefte som hadde det tvilsomme navnet "Slarva". Det var nok et navn som dessverre passet alt for godt. Søskenene mine kunne fortelle at bladet ved siden av lokalt stoff om vanlige ting også kunne ha artikler som gjorde narr av diverse bygdefolk. Det var da om å gjøre å trekke fram mulige feil og spesielle egenheter hos disse som egnet seg til å latterliggjøre dem. Forsamlingen frydet seg nok stort sett over dette, men noen likte det dårlig, og jeg husker at søskenene mine sa at de syntes det var simpelt og upassende.

Mot slutten av 1920-årene begynte nok foreningen å gå stadig tyngre, og det hele sovnet visstnok stille og rolig inn. Mange bygdefolk trakk sikkert et lettelsens sukk. Men de ungdommene som hadde

deltatt i foreningen hadde tross alt hatt ”et sted å være”.

Så ble den 2. februar 1930 Frogner Ungdomslag stiftet. De bygde som det står i statuttene sin eksistens på regelmessige medlemsmøter med foredrag, diskusjoner og opplesninger, og var tilsluttet Romerike Ungdomsforbund. Det var altså ikke Frogner Ungdomslag jeg omtalte, men den høyst lokale foreningen Frogner Ungdomsforening. Uten at jeg sikkert kan si det, må jeg gå ut fra at de aller fleste av medlemmene i den gamle foreningen meldte seg inn i det nye ungdomslaget, da dette ble etablert.

Vennlig hilsen **Kristian Lieungh**

Minner fra Frogner – som bok!

Etter den vellykte lanseringa av ”Sørum under okkupasjonen”, forsøker historielaget seg igjen med lansering av et bokprosjekt. I jubileumsåret 2002 utgir vi en bearbeidet utgave av Kristian Lieunghs ”Minner fra Frogner”. Boka er delt i fem kapitler: ”Stedet en reiser gjennom”, om utvikling av Frogner som et kommunikasjonsknutepunkt for veier og jernbane; ”Den gjødslete, fruktbare jorda”, om jordbruket på Romerike med hesten som eneste drivkraft; ”Håndverk og handel”, om annen næringsvirksomhet i Frogner i det 20. århundre; ”Kirke og skole”, om brannen i 1918 og byggingen av den nye kirken og hvordan det var å gå på skolen i mellomkrigstida. Og til slutt ”Oppvekst på Frogner i mellomkrigstida”, om hvordan det var som liten gutt å vokse opp på en gård, om maten de spiste, hva slags klær de hadde, og om hvordan innlagt vann og elektrisitet forandret hverdagen. Her får du også høre historien om hvordan tyskerne i april 1940 tok gisler for å hindre sabotasje mot brua over Leirelva i Frogner.

Ca. 100 bilder fra de siste 100 år på Frogner helt fram til i dag gjør denne boka til et unikt lokalhistorisk dokument. Prisen er kr. 375,- for ei innbundet bok på 288 sider. Kjøper du fire, får du ei femte gratis!

Svein Sandnes

Innkalling til sesjon!

Sørum's kvinner og menn. En stor oppgave venter. Skansespillet på Romerike innkaller alle teaterinteresserte til sesjon tirsdag 12. og torsdag 14. november, begge dager i Nansen-bygget på Blaker Skanse.

Har du talent for å opptre for andre, liker du å synge og danse, ja, da må du møte opp på Skansen en av disse kveldene fra klokka 18.00 til klokka 21.00. Er du med i ei gruppe, så ta de andre med deg også. Har du/dere en tekst dere vil lese eller en sang dere vil synge, så ta den med.

Skansespillet trenger aktører i alle aldre, av begge kjønn og i alle vektklasser. Rollene vil være med og uten replikker, det er mange sanger i stykket, og også danse-scener. (Fossegrimen og Tut&Kjør har allerede sagt ja til å være med i spillet.) Vil du være med for å sy kostymer eller lage kulisser? Møt opp da også!

Kryss også av i kalenderen for torsdag 28. november. Da møtes alle som vil gjøre en innsats i Skansespillet, enten det er på scenen eller i kulissene, i aulaen på Bingsfoss ungdomsskole klokka 19.30. I tillegg til skuespillere trengs det folk til å lage kostymer, sette opp hår og legge sminke, lage rekvisitter, selge billetter, styre lys- og lydanlegg, montere tribuner, være vakter osv.

Vil du vite mer om Skansespillet, kan du gå inn på deres hjemmesider på: <http://www.skansespillet.blaker.no>.

Manuskriptet til spillet er nå skrevet, og de første smakebitene på framføringen vil vi få i forbindelse med Sørum-Festivalen 25. og 26. januar 2003.

En annerledes kulturminnedag

Rundt tretti små og store dukketeater-entusiaster hadde møtt fram på Vølneberg skole søndag 8. september for å få med seg Unge Husers dukketeaters framføring av ”Veslefrikk med fela”. Det må være tillatt å si at det er fantastisk å oppleve hvordan Åsmund Huser med relativt enkle virkemidler klarer å trollbind sitt punlikum. Det kom inn 955 kroner til redskapsmuséet.

Svein Sandnes

Familien i historiens virvelvind

I samarbeid med Norge 2005 inviterer Den norske historiske forening (HIFO) og Aschehoug forlag landets historielærere til å la sine elever delta i en prosjektkonkurranse i historie for elever i grunnskolen og den videregående skolen. Det er tanken at eleven skal sette seg og sin familie inn i en historisk sammenheng.

Det er altså eleven og elevens familie som står i sentrum. Samfunnet har forandret seg mye de siste femti årene. Mange har besteforeldre som har vokst opp i en tid der den materielle velstanden var helt annerledes enn nå. Noen av dem har opplevd krig og de utfordringene det førte med seg. Noen har kanskje foreldre som vokste opp med ungdomsopprør og kvinnefrigjøring? Andre har kanskje foreldre og besteforeldre som har flyktet til Norge etter store omveltninger i sitt tidligere hjemland.

Her er det mange spennende problemstillinger å gripe fatt i. Det viktigste er at problemstillingen ikke er altfor vid, at den er historisk relatert og at den er basert på kilder eleven har funnet fram til selv. En stor del av oppgaven blir derfor å finne fram til kilder som kan kaste lys over familien, for eksempel intervjuer, bilder, brev, dagbøker, statistikk eller kirkebøker.

Premien er reise, deltakelse og opphold på et historiekurs for elever fra hele Europa i Tyskland høsten 2003. Sørums historielærere og andre interesserte kan finne mer informasjon om konkurransen på: <http://www.uit.no/hifo/konkurranse.htm>

Markering av 2005 i Sørum

Det er nedsatt et kommunalt oppnevnt utvalg med Harald Stokstad som leder for å planlegge 100-årsmarkeringen av at unionen med Sverige opphørte i 1905. Historielaget er representert i utvalget ved Svein Sandnes. Utvalget har hatt sitt første møte, og vil gjerne invitere bygdas befolkning til å komme med idéer til hvordan jubiléet bør markeres lokalt.

Pilgrimsmarsj fra Frogner

I flott sommervær samlet vi oss ved Frogner gamle kirke rett etter gudstjenesten søndag 25. august. Vi ble orientert om oldtidens veisystem inn mot Frognerbondens privatkirke fra tidlig 1200. Kirken og gården ligger i gammelt kulturlandskap rikholdig på gravhauger, et vitnesbyrd om at her har kretsens samlingspunkt ligget lenge. Som en kuriositet ble vist en gravstein med kamskjell montert oppå steinen. Selv 4-500 år etter at den siste pilegrim gikk forbi her, er et av pilegrimenes kjennetegn, kamskjellet, fremdeles i bruk. Gjennom Frogner sentrum fikk vi høre om Meieriet og tettstedutviklingen og de gamle meieridammene fra tiden på 1900-tallet da vannknapphet skapte bekymring og stadig jakt på nye og større magasin. Vi vandret Kongeveien og Oldtidsveien før vi tok av gjennom Lindeberg og over Vilbergfjellet til St. Olavs gang, et flott eksemplar av en diabasgang som skjærer seg gjennom grunnfjellet. Hvorfor har dette ene eksemplaret av mange hundre, kanskje tusen slike ganger på Romerike fått St. Olavs navn knyttet til seg? Så langt har skriftlige kilder ikke gitt svar. Kanskje er det så enkelt at pilegrimene tok seg forbi her langs det gamle veifaret over mot Refsum og gårdskirka der. Vi fulgte samme leia til hovedbygningen på Øvre Vilberg gård, Sørums eneste fredede bygning, oppført på 1770-tallet av fogd Wangenstein. Her fikk vi en rask omvisning av Terje Askvig, før vi vandret videre forbi husmannsplassen Rulla, og Vestre Arteid gård og inn i Ullensaker. Ved Gæljehaugen var det stopp og orientering om dette gamle retterstedet, før vi gikk langs den Wingerske Kongevei siste stykket fram til Ullensaker kirke. Noe over 4 timer viste klokka at vi hadde brukt på de 10 kilometerne fra Frogner kirke. En fin tur på en fin dag.

Dag Nordsveen

Blaker og Sørum historielag vurderer etter vedtaket om golfbane på Vilberg å legge om traséen for pilgrimsleden til den oprinnelige vegtrasé fra Øvre Vilberg til Refsum og videre langs den eldgamle hovedveien fra Sørum kirke til Ullensaker kirke.

Kirkegårdsdagen på Frogner

Våre kirkegårder representerer et mangfold, og interesserer alle som har sans for å ta vare på vår felles kulturarv. Årets Kirkegårdsdag var lagt til Frogner, og føyer seg fint inn i tradisjonen. I år som i fjor var siste torsdag i august satt av til å stoppe opp ved forvaltning og drift, men også ved historien, gravminnene og andre elementer forbundet med det som har vært. Mer enn 60 personer var med på arrangementet som Sørums kirkelige fellestråd og Blaker og Sørums Historielag stod bak, godt assistert av Frogner Sanitetsforening.

Vi startet på Kirkebakken, og hvor historielagets Odd Sars-Olsen siterte fra Henrik Ibsen's "Terje Vigen", som viste at det var dikterens vandring på kirkegården ved Fjære kirke som resulterte i et av våre kjente og kjære, og mest leste dikt. Han fant en skatt slik vi alle kan finne det om vi bruker litt tid og fantasi.

Den tidligere leder i Norsk forening for kirkegårdskultur, Ida Kristin Lie, orienterte deretter om vår kirkegård. Hun kommenterte også bl.a. veier, belysning, beplantning rundt området og på gravene. Under befaringen luftet mange sine tanker og synspunkter på hvordan de mente forholdene kunne gjøres enda bedre og triveligere.

Neste programpost inneholdt også "kos". Det sørget Frogner Sanitetsforening med Ingeborg Høverstad i spissen for i rikt monn. Både kaffe og gode kaker, men også hyggelig samvær, bekom oss meget vel.

I Frogner gamle kirke kåserte Ida Kristin Lie over ; "Rettigheter og plikter for de som har graver på kirkegården". En interessant gjennomgang og forklaring på hvordan vi sammen kan få det beste resultatet. Mange spørsmål og kommentarer tyder på at det er behov for forbedret kommunikasjon mellom de berørte. Kirkeverge Kåre Arvid Ulvund og driftsleder for kirkegårdene, Roald Kvarving, svarte på og noterte seg alle de lokale spørsmål og problemer.

Som siste post orienterte Hans Stenslet om Frogner gamle kirke. Og de som

ikke har sett og opplevd høytid og historisk sus i det nyrenoverte og ærverdige praktbygg bør ta turen dit, og gjerne med Hans som cicerone.

Kirkegårdsdag i Sørums har kommet for å bli en tradisjon. Siste torsdag i august neste år blir det et tilsvarende arrangement på Blaker kirkegård.

Kalenderen for 2003 snart klar

For 18. gang utgir Blaker og Sørums historielag en kalender med gamle bilder fra Sørums. Årets utgave har følgende bilder:

Januar: Sørumsand sentrum, 1925
Februar: Hoels dampsg i Brudal, 1919
Mars: Elever og husmor på spaseretur over hengebrua på Rånåsfoss påsken, 1926
April: Blakken med såmaskin, 1949
Mai: Hornorkester Sørumsand, 1910
Juni: Fløterlag ved Bingsfoss 1914
Juli: Telttur med motorsykkel, 1935
August: Bakkeplanering Gjester, 1972
September: Elever ved Mork skole, 1888
Oktober: Hestemønstring Bøhler, 1935
November: Bruene ved Bingsfoss, 1937
Desember: Barn i sluffe, Frogner 1930

Som vanlig er det Kjell Huseby som er ansvarlig for kalenderen. Hjelp til å ta ut bildene har han fått av Odd Skullerud, og scanning av bildene for trykking er gjort av Anders Henriksen. Kalenderen koster i år 50 kroner.

Slekt i Sørums

Hei. Jeg var innom hjemmesidene til historielaget og fant denne e-mail-adressen der. Håper på litt bistand til å finne igjen opplysninger om min oldefar. Det har seg slik at han visstnok skal ha blitt voksendøpt på Haga (?) i Sørumsand. Antar at det var en pinsemenighet. Har deres forening tilgang til eventuelt dåpsarkiv fra menigheter i distriktet? Er det pinsemenighet på Haga? Denne dåpen skal ha skjedd i 1926 eller 1928. Min oldefar het Godin Hagvald Nikolaysen. Jeg er på leting etter dokumentasjon for denne dåpen. Håper på hjelp. På forhånd takk.

Hilsen fra **Monika Johansen**, Vestlia 45, 1592 Våler i Østfold.

(fortsettes på siste side)

Bli med på kurs i lokalhistorie!

Vi har tenkt på det lenge, men mye skal klaffe for å få det til. Nå er imidlertid alt klappet og klart for et kurstilbud i Sørums lokalhistorie. Fem kunnskapsrike personer har funnet plass i sine kalendre for å dele noen av sine kunnskaper med oss, og vi har valgt ut fem forskjellige steder i bygda å holde kursene på. Nå mangler vi bare noen interesserte deltakere.

Du kan melde deg på ved å sende en skriftlig beskjed til Svein Sandnes, Postboks 2, 1927 Rånåsfoss, eller du kan ringe ham på 23047564 (dagtid), 63829096 (kveld) eller 91712425 (mobil). *Kurset blir avlyst dersom det ikke melder seg minimum 10 deltakere som sier seg interessert i å delta på samtlige fem kurskvelder.*

Programmet ser slik ut:

Torsdag 31. oktober: Biblioteket på Sørumsand, 19.00-21.00. Fredrik Bjørge:

Liv og eiendom i Sørum i middelalderen.

Tirsdag 5. november: Auditoriet i Nansenbygget på Blaker Skanse, 19.00-21.00. Odd Sars-Olsen: Sørum i grenseland 1536-1814.

Torsdag 14. november: Skolen på Rånåsfoss, 19.00-21.00. Svein Sandnes: Kulturminner i Sørum – hva bør vi verne om – og hvorfor?

Torsdag 21. november: Grendehuset i Frogner, 19.00-21.00. Dag Nordsveen: Geologi og topografi i Sørum.

Torsdag 28. november: Vølneberg gamle skole, 19.00-21.00. Jan Erik Horgen: Bosettings- og næringsutvikling i Sørum på 1800- og 1900-tallet.

Det er naturligvis mulig å delta på bare en eller et par av kveldene, men forutsetningen for gjennomføring er at vi har minst ti deltakere hver kveld.

Forrige gang historielaget arrangerte et slikt kurs var for 17 år siden, høsten 1985. Også den gang var kurset lagt til forskjellige steder i kommunen, og det gikk over sju kvelder. Det deltok 25 personer, og av disse var åtte nye medlemmer av historielaget. Kjenner du noen som er interessert i lokalhistorien, men ikke har fått somlet seg til å tegne medlemsskap i historielaget, kan du naturligvis melde dem også på kurset.

Møte- og turprogram for 2003

Styret i historielaget har etter hvert lagt planer for åpne møter og rusleturer neste år. Programmet ser foreløpig slik ut:

Tirsdag 4. mars:

Odd Skullerud: Hva ei margarinkasse kan gjemme av lokalhistorie.

Torsdag 27. mars:

Ellen Skolsegg: Romeriksmålet før og nå. I samarbeid med Sørum Folkeakademi.

Lørdag 17. mai:

17.maifrokost med Blakers Skanses Venner.

Torsdag 22. mai:

Rusletur fra Imshaug til Blakersund. Guide: Leif Mathisen.

Torsdag 12 juni:

Prinsevegen og Tjodgata. Gamle ferdselsveger på vestsida av Glomma.

Guide: Leif Mathisen og Rolf Aas.

Søndag 15. juni:

Omvisning på Blaker Skanse. Guide: Odd Sars-Olsen. (BSV)

Fredag/Lørdag/Søndag 28.-30. juni:

Skansespillet framføres på Blaker Skanse.

Søndag 10. august:

Omvisning på Blaker Skanse. Guide: Odd Sars-Olsen.(BSV)

Torsdag 14. august:

Rånåsfoss før og etter kraftutbyggingen.

Guide: Svein Sandnes.

Torsdag 28. august:

Kirkegårdsvandring på Blaker kirkegård. I samarbeid med Sørum kirkekontor.

Lørdag 6. september:

Kjenn din bygd. Busstur fra Biblioteket.

Guide: Leif Mathisen.

Søndag 14. september:

Valgdagsvandring på Sørumsand. Guide: Leif Mathisen.

Søndag 30. november:

Julegrantenning på Blaker Skanse. (BSV)

Fortsettelse fra forrige side:

Kan noen hjelpe Monika Johansen?

Vi har med hjelp av menigheten Betel på Haga i Nes gått gjennom deres dåpsprotoller helt fra menigheten ble etablert i 1919, men ikke funnet Godin Hagvald Nikolaysen. Er det noen av historielagets medlemmer som kan hjelpe Monika Johansen videre?

Fotosamling etter Olaf Foss

Fra Herleiv Saunes ved Kleven Verft har vi fått følgende spørsmål:

Fotosamlingen etter Olaf Foss, Oslo, skal være i Sørums kommun. Jeg kontaktet kulturkontoret der og de viste meg videre til deg. Er denne samlingen digitalisert eller bildene samlet i en ringperm med et navnerregister? **Herleiv Saunes**

Så langt jeg har brakt i erfaring, er det ikke overført noen fotosamling fra Olaf Foss til Sørums kommun. Av de tre jeg har vært i kontakt med, kunne Trygve Panhoff bekrefte at han hadde tatt kopi av noen glassplater med format 9X12 som stort sett var portretter tatt på gårdstun. Han har negativene til de kopiene han har tatt av disse, dersom det skulle være interessant. Hva som skulle ha skjedd med platene etter at han kopierte dem, fikk jeg ikke noe klart inntrykk av. Antakelig finnes det kopier av disse negativene i det fotoarkivet som Blaker og Sørums historielag har samlet, og som står på Biblioteket på Sørumsand. De er i så fall registrert på stedet de er hentet fra i bygda, og ikke på fotograf. Det vil gjøre et søkearbeid svært vanskelig. En annen av informantene, Kjell Huseby, kunne fortelle at han hadde tatt sine konfirmasjonsbilder hos Foss på Grønland.

Svein Sandnes

Sørums-Speilet

Artikler fra Blaker og Sørums historielag

Redigeres av Svein Sandnes

Returadresse: Svein Sandnes

Postboks 2, 1927 RÅNÅSFOSS

B